

ΠΑΤΡΑΙ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

Αἱ Πάτραι μίᾳ ἐκ τῶν 12 Ἀχαϊκῶν πόλεων, εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη. Πρῶτος αὐτῆς οἰκιστῆς ἀναφέρεται ὁ Εὐμηλος ποιμὴν (εὐ—μήλον=πρόβατον), ὅστις διδαχθεὶς παρὰ τοῦ ἐξ Ἀττικῆς ἐλθόντος Τριπτολέμου τὴν γεωργίαν καὶ οἰκοδομικήν, ἐκαλλιέργησε τὴν γῆν καὶ ἔκτισε πόλιν ἣν ὠνόμασε Ἀρόρην, (ἐκ τοῦ Ἀρόω=γεωργῶ). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνθείας ὀνόματι ζεύξας τοὺς δράκοντας τοῦ Τριπτολέμου ὑπὸ τὸ ἄρμα, ἐκείνου κοιμωμένου, καὶ ἐπιχειρήσας νὰ σπεύρῃ ἐξέπεσε τοῦ ἄρματος καὶ ἐφονεύθη. Τότε ὁ Εὐμηλος καὶ ὁ Τριπτόλεμος ἔκτισαν ἀπὸ κοινοῦ πόλιν τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ἀνθειαν, εἰς μνήμην τοῦ παιδός. Μετὰ τινα χρόνον ἐκτίσθη καὶ τρίτη πόλις μεταξὺ Ἀρόρης καὶ Ἀνθείας, κληθεῖσα Μεσάτις. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων τούτων ἦσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Πελασγοί.

Ἡ Ἀρόρη ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ Μεσάτις ἔκειτο παρὰ τοὺς λόφους τοῦ Γηροκομείου, ἔνθα σήμερον ἡ θέσις Σαμακιᾶ, ἢ δὲ Ἀνθεια κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ἐγλυκάδος.

Ἐν ἔτει 1406 Π. Χ. οἱ Ἰωνεὶς ἐλθόντες ἐξ Ἀττικῆς κατέλαβον τὰς τρεῖς ταύτας πόλεις, ὅτε δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1188 Π. Χ.

οἱ Ἄχαιοι ἐξέδαλον τοὺς Ἴωνας, ὃ υἱὸς τοῦ Πρυσγένου τοῦ Ἀγήνορος Πατρεὺς ὀνόματι, συνήκισε τοὺς κατοίκους τῶν τριῶν πόλεων εἰς Ἀρόην καὶ δαχυρώσας ταύτην τὴν μετωνόμασε Πάτρας, ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος, τὸ ἔτος 1082 Π. Χ.

Αἱ Πάτραι προϊόντος τοῦ χρόνου κατέστησαν πόλις ἀξιόλογος καὶ εὐδαίμων. Οἱ Πατρεῖς ἕμως μετασχόντες χάριν τῶν Αἰτωλῶν τοῦ κατὰ τῶν Γαλατῶν πολέμου (280 Π. Χ.) καὶ ἠττηθέντες διεσπάρησαν λόγῳ πενίας, αἱ δὲ Πάτραι ἐκκλινον εἰς πτώσιν, ὅτε ὁ Αὐγουστος ἀνήγειρε καὶ συνήκισεν αὐτάς μετὰ τὴν περὶ Ἄκτιον νίκην. Ἐκτοτε αἱ Πάτραι ἀνείχθησαν εἰς περιωπὴν καὶ ἐκαλλωπίσθησαν, ἐκοσμοῦντο δὲ ὑπὸ ναῶν, στοῶν καὶ ἀγαλμάτων καὶ εἶχον ὠθεῖον ὀνομαστὸν κτισθὲν ἐν ἔτει 162 Μ. Χ. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Λαφρίας Ἀρτέμιδος, ὡς τὸ ἀγαλμα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος μετὰ παλλῶν ἄλλων λαφύρων ἐκ τῆς Αἰτωλικῆς πόλεως. Καλυδῶνος ἐδωρήσατο ὁ Αὐγουστος εἰς τοὺς Πατρεῖς. Ἐντὸς δὲ τοῦ περιβόλου τῆς Λαφρίας ἦτο ὁ Ναὸς τῆς Παναχαΐδος Ἀθηνᾶς καὶ τὸ ἀγαλμα αὐτῆς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος. Παρὰ τὸν ποταμὸν Μελιχον (τὸ σημερινὸν ποτάμι τῶν Συχαίνων) ἦτο ὁ ναὸς τῆς Τρικλαρίας Ἀρτέμιδος. Ἐν δὲ τῇ ἀγορᾷ ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καθημένου ἐπὶ θρόνου καὶ ἡ Ἀθηνα ὄρθια παρὰ τὸν Θρόνον. Ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο ἔπου σήμερον κείται ὁ ναὸς τοῦ Παντοκράτορος, περὶ δὲ αὐτοῦ ἀνευρέθη τὸ δάπεδον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων τετραγωνικῶν πλακῶν τιτανολίθου. Πλὴν δὲ ἄλλων παλλῶν ἀγαλμάτων ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τῆς ἀγορᾶς ἦτο ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ τάφος τοῦ Πατρώως, ὡς εἰθίζον οἱ ἀρχαῖοι νᾶ θάπτωσι τοὺς ἰδρυτὰς πόλεων ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

Παρὰ τὴν θάλασσαν ἦτο τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ ὁποίου φηκοδομήθη τὸ πρῶτον ναὸς βυζαντινοῦ ρυθμοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, Παρὰ τὸν ναὸν ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκόμη πηγὴ ὕδατος, ἣν συνεβουλεύοντο οἱ Πατρεῖς προκειμένου περὶ ἀσθενῶν ὡς ἀψευδὲς περὶ τούτων μαντεῖον. Ἡ πηγὴ αὕτη καλεῖται σήμερον «πηγάδι τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου.» Ἐν γένει αἱ Πάτραι τοσοῦτον ἐκαλλωπίσθησαν μετὰ τὴν

ὕπὸ τῶν Ρωμαίων ἀναγέννησιν αὐτῶν, ὥστε κατὰ τὸν 6'. Μ. Χ. αἰῶνα οὐδεμίαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος εἶχε τοσοῦτους ναοὺς καὶ ἀγάλματα καὶ διασήμους οἰκοδομίας. Πλήρεις δὲ θεαμάτων καὶ πανηγύρεων διέπρεπον εἰς τε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἤμικασεν ἰδίᾳ διὰ τὰ μεγάλα αὐτῆς ὑφαντουργικὰ ἐργαστάσια, δι' ὧν ἐξειργάζοντο οἱ ἱστορικοὶ τάπητες καὶ ἄλλα πολυτίμητα μειαξουργήματα, ἅτινα ἐπρομηθεύετο ἡ Βυζαντινὴ Αὐλή.

Τὸν Χριστιανισμόν πρῶτος ἐκήρυξεν ἐν Πάτραις ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας, θεραπεύσας πολλοὺς ἀσθενεῖς ἀνάτως πάσχοντας προσέει δὲ καὶ αὐτὴν τὴν σύζυγον τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἀχαΐας Αἰγεάτου Μαξιμίλλαν, ἐπιθανατίως ἐν κλίνῃ κατακειμένην. Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐβάπτισεν, ἐξωμολόγει καὶ ἐδίδασκεν τὸν Θεῖον Λόγον παρὰ τὴν προμνησθεῖσαν πηγὴν τῆς Δήμητρος. Τὸν Αἰγιάντην ἀπελθόντα εἰς Ρώμην, ἀνεπλήρωσεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Στρατοκλῆς, οὗ τὸν ἑτηρέτην πάσχοντα ὑπὸ ἐπιληψίας ἐθεράπευσεν ὁ Ἀπόστολος. Ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου ὁ Στρατοκλῆς καὶ ἡ Μαξιμίλλα ἠσπάρθησαν τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἐδαπίσθησαν. Ἐπαγγελθὼν ὁ Αἰγεάτης καὶ μαθὼν τὰ γενόμενα κατεδίκασε τὸν Ἀπόστολον εἰς τὸν διὰ Σταυροῦ θάνατον, ὃν ὑπέστη ἀγαλλόμενος, παρὰ τὸν κατόπιον ἀνεγερθέντα αὐτῷ ναόν. Ὁ Στρατοκλῆς χειροτονηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀποστόλου Ἐπίσκοπος Πατρῶν μικρὸν πρὸ τῆς σταυρώσεως αὐτοῦ καὶ ἡ Μαξιμίλλα ἐνεταφιάσασα αὐτὸν ἐντὸς λάρνακος εἰς ἣν θέσιν κείται σήμερον ὁ ναὸς αὐτοῦ, ἐνθα σώζεται καὶ ἡ λιθινὴ λάρναξ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεράσισε νὰ μεταφέρῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ λείψανα τῶν Ἀποστόλων, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἵνα καταθέσῃ αὐτὰ ἐν τῇ φερωνύμῳ αὐτῶν ναῷ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κτισθέντος. Ἄλλ' οἱ Πατρεῖς δὲν ἐνέδωσαν εἰς τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν τοῦ Κωνσταντίνου, οὐδὲ τὰ προσενεχθέντα αὐτοῖς δῶρα ἐδέχθησαν. Μετ' οὐ πολὺ ἕως φοβούμενοι τὴν δίκην σύγκρατετέθησαν ὑπὸ τὸν ἔρον τῆς μετοχτεύσεως τοῦ ὕδατος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ὑπαρξιαῶν τοῦ Παναχαϊκοῦ δαπάναις αὐτοκρατορικαῖς. Μετὰ τὴν εὐσχέτευσιν τοῦ ὕδατος παρὰ τὸ βυζαντινογενετικὸν φρούριον, οἱ Πατρεῖς παρέδωκαν

τὸ λείψανον εὐχαρίστως, κρατήσαντες τὴν κάραν τοῦ Ἀποστόλου, ὅπερ μετηνέχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τῇ 26 Μαΐου 353 καὶ κατετέθη εἰς τὸν προμνησθέντα ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ναός τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἀνηγέρθη κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους μεγαλοπρεπῆς, ἀλλ' οὗτος κατεστράφη μετὰ τινα χρόνον καὶ ἀνηγέρθη νέος τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ πάλιν κατεστράφη, κατόπιν δὲ ἀνηγέρθη ὁ ὑπάρχων σήμερον τοιοῦτος. Ἦδη εὐρίσκεται ὑπὸ ἀνέγερσιν νέος Ναός, μεγαλοπρεπῆς, μοναδικὸς καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς, καλλιτεχνικῆς διακοσμήσεως καὶ ἐν γένει τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ τούτου ἔχει σταματήσει προσωρινῶς μέχρι συναθροίσεως τῶν ἀπαιτηθησομένων χρημάτων. Ἡ ὄλη δαπάνη ὑπολογίζεται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Ὁ Χριστιανισμὸς βαθμηδὸν ἀντεκατέστησεν ἐν Πάτραις ἐντελῶς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θρησκείαν. Ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Νικηφόρου Α', ἐν ἔτει 807, οἱ Πατρεῖς ἐνίκησαν καὶ ὑπέταξαν τοὺς ἀποστάντας Σλαῦους ἢ Ἀδάρους, ὁ Αὐτοκράτωρ σὺν τοῖς ἄλλοις προνομίοις ἀνύψωσε καὶ τὴν τότε ἀρχιεπισκοπὴν Πατρῶν εἰς μητρόπολιν καὶ ὑπήγαγεν ὑπ' αὐτὴν τὰς τρεῖς ἐπισκοπὰς Μεθώνης, Κορώνης καὶ Λακεδαιμόνος.

Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα αἱ Πάτραι ἤκμασαν ἕνεκεν τῶν βιομηχανικῶν αὐτῶν καταστημάτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναφέρεται ἡ ἰθαγενὴς οἰκογένεια τῆς Δανιηλίδος, ἣτις διὰ τοῦ πολλοῦ αὐτῆς πλοῦτου κατέστησε τὴν πόλιν πρώτην ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τε τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ποιουμένη καλὴν χρῆσιν τοῦ πολλοῦ αὐτῆς χρυσοῦ καὶ παρέχουσα ἐργασίαν εἰς χιλιάδας ἀνθρώπων ἀσχολουμένων εἰς τὴν ταπητουργίαν, τὴν πορροδοχαρικήν καὶ τὴν κατασκευὴν λινῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας (1205) αἱ Πάτραι παρεδόθησαν εἰς τοὺς Φράγκους, κατὰ δὲ τὴν διανομὴν τῆς Πελοποννήσου εἰς βαρωνίας, ἡ τῶν Πατρῶν ἐδόθη εἰς τὸν Γουλιέλμον Ἀλαμάνου τῷ 1209 ὅστις ἔδρευεν ἐν αὐταῖς. Αἱ Πάτραι ἐγένοντο ἔδρα Λατίνου ἀρχιεπισκόπου, ὅστις προΐστατα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ λατινικῆς ἐκκλησίας. Πρῶτος τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ

Γάλλος Ἀνσέλμος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ πολιτισμὸς τοσοῦτον εἶχε προαχθῆ ἔν Πατραις, ὥστε νεάνιδες καὶ νέοι εὐπατρίδαι ἐξ Ἰταλίας ἤρχοντο εἰς Πάτρας ἵνα ἐκπαιδευθῶσιν, ἡ δὲ Γαλλικὴ γλῶσσα ἐλαλεῖτο ἐν Πελοποννήσῳ ὡς καὶ ἐν Παρισίοις.

Ἡ διοίκησις τῆς βαρωνίας τῶν Πατρῶν μετ' οὐ πολὺ, εἰ ἔλλειψιν ἴσως ἀρρενογονίας, ἀνετέθη εἰς τοὺς ἐκάστοτε ἀρχιεπισκόπους.

Ἐν ἔτει 1315, συγκαταθέσει ἴσως τοῦ Πάπα, διωρίσθη τὸ πρῶτον Ἕλλην μητροπολίτης ἐν Πατραις, ἔκτοτε δὲ διωρίζοντο τοιοῦτοι διὰ τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τῶν ὀρθοδόξων.

Ἡ πόλις ἔκειτο ὅπου σήμερον ἡ ἄνω πόλις καὶ ἦτο ἡ ἐμπορικωτέρα τῆς Πελοποννήσου. Ἐν ἔτει 1404 Λατίνος ἀρχιεπίσκοπὸς Πατρῶν ἦτο ὁ Στέφανος Ζαχαρίας, ὅστις ἀνίκανος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀπεράσισε συγαινέσει τοῦ Πάπα, τῷ 1408 νὰ πωλήσῃ αὐτὴν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ἐπὶ πενταετίαν ἀντὶ 500 δουκάτων ἐτησίως. Οἱ Ἑνετοὶ προθύμως ἐδράξαντο τῆς εὐκαιρίας ταύτης διὰ τὸ ἐμπορικὸν αὐτῶν συμφέρον καὶ μετὰ τὴν πενταετίαν παρέδωκαν τὰς Πάτρας εἰς τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον Στέφανον Ζαχαρίαν, ὃν διεδέχθη μὲν ὁ Πανδόλφης Μαλατέστας (1424—1430), ἀλλ' ἐστερήθη τῆς ἐπὶ τῶν Πατρῶν κυριαρχίας του ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Οὕτω δὲ κατὰ μῆνα Μάρτιον 1431 κατελύθη ἐν Πατραις ἡ αὐτόνομος Φραγκικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἡγεμονία. Ἐν ἔτει 1446 ὁ Μουράτ, ἐπελθὼν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐδήλωσε τὰς Πάτρας, μὴ δυνήθεις δὲ νὰ κυριεύσῃ τὸ φρούριον, ἔκλεισε εἰρήνην πρὸς τὸν Κωνσταντινον Παλαιολόγον, ὅπως ἡ πόλις εἶνε μόνον ὀποτελής εἰς τοὺς Τούρκους. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Μωάμεθ ὁ Β' κατέκαυσε καὶ τὴν Πελοπόννησόν καὶ τὰς Πάτρας (1459), ὁ δὲ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου Θωμᾶς Παλαιολόγος, ἀδελφὸς αὐτοῦ, παραλαβὼν καὶ τὴν κάραν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ὑπὸ τοὺς Τούρκους αἱ Πάτραι ἐπαθάν ὅ,τι καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ Ὁρλώφ 15.000 Ἀλβανοὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν κατέστρεψαν τὰ πάντα, τοὺς δὲ συλληφθέντας κατό-

κους κατέσφαζαν ἅπαντας. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοῦ ἀνεκτίσθη ἡ πόλις, ἣ δὲ πληθυσμὸς αὐτῆς ἠΐξησεν ἕνεκα τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς τοποθεσίας καὶ τῆς μετὰ τῆς Ἑσπερίας συγκοινωνίας.

Ἐν ἔτει 1814 παρήγοντο ἐν Πάτραις ὅ· ἑκατομύρια Ἐνετ. λιτρῶν σταφίδος τιμωμένης πρὸς 140 γρόσια τὴν χιλιάδα. 50 χιλιάδας κιλῶν δημ. καρπῶν πρὸς 8 γρόσια τὸ κιλόν, 2 χιλ. ὀκάδας μετάξης πρὸς 60 γρόσια τὴν ὀκάν, 2 χιλ. καντάρια τυροῦ πρὸς 30 γρόσια τὸ καντάρι, χίλια βαρέλια ἐλαίου πρὸς 45 γρόσια τὴν βαρέλιαν=5) ὀκ., 500 καντάρια θάμβακος πρὸς 130 γρόσια τὸ καντάρικ.τ.λ. (Ἱστορ. τῶν Πατρῶν Στ. Θωμοπούλου σελ. 412).

Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἐν ἔτει 182) κατικείτο ὑπὸ 12 χιλ. Ἑλλήνων, 4 χιλ. Τούρκων καὶ 17 Ἑβραϊκῶν οἰκογενειῶν. Ἐν ἔτει 1828 οἱ κάτοικοι τῶν Πατρῶν μόλις ὑπερέβαινον τὰς 4 χιλιάδας.

Ἐν ἔτει 1821 πρώτη ἐπίσημος σύγκρουσις μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἐγένετο ἐν Πάτραις τῇ 21 Μαρτίου ἡμέρᾳ Τετάρτη καὶ ὥρα 3 μ. μ. ἐν τῇ πλατείᾳ Ἁγίου Γεωργίου, ἔγθα οἱ Τούρκοι ἐξελοθέντες τοῦ φρουρίου ἐπετέθησαν κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ Ἰωάν. Παπαδιαμαντοπούλου καὶ ἐφόνευσαν ἕνα τῶν ἐν αὐτῇ. Οἱ Ἕλληνες ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἤρξαντο πυρπολοῦντες τὴν πόλιν ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνέκλεισαν ἐν τῇ φρουρίῳ, ὅπερ ἦτο τὸ πρῶτον πολιορκηθὲν καὶ τὸ ὑστατον ἐλευθερωθὲν τῇ συνδρομῇ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα. Ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Γερμανός, ἐπανελθὼν ἐξ Ἁγίας Λαύρας ἀνεστήλωσε μέγαν σταυρὸν εἰς ὃν προσήρχοντο οἱ Πατρεῖς καὶ ὦμμουον τὸν ὑπὲρ πατρίδος ὄραγον.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας ἡ πόλις τῶν Πατρῶν εὕρισκετο σχεδὸν ἅπασα ἐνθα νῦν κεῖται ἡ ἄνω πόλις. Κατόπιν ὁμοῦ ἐπὶ Καποδιστρίου ἐξεδόθησαν τὰ σχετικὰ διατάγματα περὶ συνοικισμοῦ τῶν κατοίκων αὐτῆς ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ συνετάχθη σχέδιον ρυμοτομίας, ἐν τε τῇ ἄνω καὶ κάτω πόλει.